

©Alice van der Pas

VEILIG WIEGEN EN ONVEILIGE AANNAMES

Smith, G.C.S.; Wood, A.M.; Pell, J.P. & R. Dobbie (2005). Sudden infant death syndrome and complications in other pregnancies. *The Lancet* 366: 2107-2111.

Dit verslag van zuiver medisch onderzoek naar de oorzaak van wiegendood markeert waarschijnlijk een omslag in discussies van de laatste dertig jaar over het vóórkomen van zowel wiegendood als van de vreemde vorm van 'kindermishandeling', Munchausen by Proxy genoemd, waarbij ouders het eigen kind ziek maken, of erger. Dat laatste zou volgens sommige medische autoriteiten bij wiegendood vaak het geval zijn.

Eerst maak ik van de gelegenheid gebruik om die discussie te beschrijven, omdat deze voor ouderbegeleiders van belang is; daarna het artikel zelf, omdat het een nieuw licht werpt op wiegendood.

I - Een pandemie van wiegendood?

'Rugslapen maakt Nederlandse wieg veiligste ter wereld' zette *NRC Handelsblad* op 18 januari van dit jaar op de voorpagina, en vervolgde juichend met: 'De wiegendoodpandemie die in de jaren tachtig in de westerse wereld heerste, is overwonnen door navolging van de Nederlandse praktijk om baby's op de rug te slapen te leggen'.

Wiegendood is nog steeds een medisch raadsel

Hadden wij dan een wiegendoodpandemie? - Te oordelen naar jaren durende consultatiebureaudiscussies over buik- dan wel rugligging, harde dan wel zachte matrasjes, en dekentjes versus dekbedjes ter voorkoming van wiegendood, was er zeker iets aan de hand. Maar sinds wanneer precies? In 1966 maakte ik er voor het eerst kennis mee. Een cliënte trof haar baby op een ochtend dood in de wieg aan. Zij was bekend bij de kinderbescherming, kreeg politie aan de deur, en er vond autopsie plaats. De nachtmerrie eindigde onbeslist: schuld was niet bewezen, maar ook geen onschuld. Een paar jaar later las zij in de krant, en ik in vakbladen, dat er zoiets bestond als 'wiegendood'. Inmiddels zijn we veertig jaar en vele nachtmerries verder, maar is wiegendood nog steeds een medisch raadsel, zoals ook het onderzoek van Smith e.a. laat zien, maar nu wel weer gewoon een fysiologisch raadsel. Als we Smith e.a. mogen geloven, roept wiegendood geen vragen meer op over de ouders en hoeft er ook geen politie aan te pas te komen.

II - Wiegendood en misdadige moeders

Het zogenaamd pandemische was méér een kwestie van sterk verhoogde aandacht voor wiegendood dan dat wiegendood sinds de jaren '60 opeens veel vaker voorkwam. In vroeger dagen vond men het echter gewoon dat nu en dan een baby dood in de wieg werd gevonden, en in landen met weinig medische zorg is dat waarschijnlijk nog steeds zo. In westerse landen, daarentegen, ging men het steeds vreemder vinden. Bij gebrek aan verklaring werd het fenomeen benoemd als een syndroom: het 'sudden infant death syndrome' oftewel SIDS. Een syndroom duidt op het meestal 'samen optrekken' van een aantal symptomen. Elk syndroom heeft enkele kernsymptomen en kenmerken waarvan men niet zeker weet of en hoe ze erbij horen. De kern van SIDS was het sterven van een baby zonder tekenen van uit- of inwendig letsel, en volkomen onverwacht. Dood door natuurlijke oorzaak dus.

In de jaren zestig van de vorige eeuw groeide echter de belangstelling voor kindermishandeling in al zijn verschijningsvormen, en mede daardoor ging men aan niet-natuurlijke oorzaken denken bij méér dan eenmaal wiegendood in hetzelfde gezin. Sinds men SIDS was gaan registreren bleek dit namelijk vrij vaak het geval te zijn, en dat is op zijn zachtst gezegd vreemd. Infanticide? Mishandeling? Verwaarlozing?

Dubieus gedrag van moeders kwam op nog een andere manier onder de aandacht van medici. De gezaghebbende Engelse kinderarts Roy Meadow had in 1977 de term Munchausen Syndroom by Proxy ('MBPS') gelanceerd – alweer een 'syndroom' - en na aanvankelijke verwondering over zoiets bizars als moeders die hun eigen kind gif zouden toedienen, even de keel dichtknippen en dergelijke, ontstond een golf van belangstelling voor dit nog onverklaarbaarder verschijnsel.

Wiegendood is ook in de westerse wereld de meest voorkomende doodsoorzaak bij baby's

Hoewel wiegendood - altijd plotseling, onvoorzien, fataal, en zonder aanwijsbaar letsel - iets wezenlijk anders is dan wat gemeenlijk onder MBPS werd verstaan, raakte het raadsel wiegendood met het raadsel MBPS geassocieerd. In ieder geval werd de *natuurlijke* oorzaak van wiegendood nu in twijfel getrokken, en wel door toedoen van Meadow zelf. Hij formuleerde de vuistregel 'eenmaal wiegendood is toeval, tweemaal is verdacht en driemaal is moord, tenzij het tegendeel is bewezen'. Aangezien wiegendood ook in de westerse wereld nog altijd de meest voorkomende doodsoorzaak is bij baby's, en als wiegendood dan opeens geassocieerd raakt met MBPS, dan wacht inderdaad een pandemie om het hoekje van de deur – níet van wiegendood, maar van verdachtmakingen.

III - Wiegendood en onveilige dokters

Veel publicaties over MBPS, en vooral in semi-wetenschappelijke kring, hebben iets sensationeels: die moeders gaan uiterst geraffineerd te werk en offeren gewetenloos hun baby of peuter op om zelf doktersaandacht te krijgen. Er zijn lijstjes met verdachte symptomen om als leerkracht of crecheleidster alert op te zijn: astma, buikpijn, diarree, hyperactiviteit, koorts, en uitslag. MBPS komt voor, maar is bijzonder moeilijk te traceren en te diagnosticeren, en

waarschijnlijk zeer zeldzaam. Tragisch is dat Meadow zelf als getuige-deskundige bij verdenkingen van infanticide, of misschien MBPS, herhaaldelijk over de professionele schreef is gegaan en dat, naar vorig jaar bleek, in Engeland zeker 26 moeders ten onrechte zijn veroordeeld en gevangen gezet. (258 veroordelingen moesten worden herzien.) De arts die ooit het vak 'kindergeneeskunde' in Engeland op de kaart zette, werd in 2005 geschrapt uit het medisch beroepsregister. Hij ging in beroep en werd onlangs als arts gerehabiliteerd, maar inmiddels durft de goed geïnformeerde professional het vermoeden van MBPS nauwelijks meer uit te spreken. Onder minder goed geïnformeerden blijft het alarmverhaal nog wel een tijd rondzingen. Des te belangrijker is het dat nu althans voor wiegendood er feiten zijn gevonden die de verdenking van zowel infanticide als MBPS tegenspreken.

IV - Wiegendood en baarmoederproblemen

Tegen deze achtergrond krijgt het korte, sobere artikel van Smith e.a. een heel speciale betekenis. Al reppen de auteurs zelf met geen woord over MBPS, het is duidelijk dat zij, en ook andere onderzoekers, de laatste paar jaar driftig hebben gezocht naar de werkelijke oorzaak van wiegendood. In januari 2005 publiceerde hetzelfde medische tijdschrift de bevinding, ook van Brits onderzoek, dat twee-, of zelfs driemaal, wiegendood wel degelijk geregeld voorkomt: als 'natuurlijke' wiegendood, welteverstaan, en zonder de geringste verdenking van nalatigheid, mishandeling, of ongeacht welke andere niet-natuurlijke oorzaak. Smith e.a. rapporteren eveneens slechts statistische verbanden. Voor verklaringen is het nog te vroeg. Wat zij hebben gevonden is op zich echter interessant genoeg. Smith e.a. analyseerden gynaecologisch-obstetrische gegevens over een kwart miljoen Schotse vrouwen met twee of méér (enkelvoudige) zwangerschappen tussen 1985 en 2001. Duidelijke statistische relaties werden gevonden a) tussen obstetrische problemen bij het ene kind en wiegendood bij het volgende, b) tussen wiegendood bij het ene kind en groei problemen of vroeggeboorte bij de volgende zwangerschap, en c) tussen wiegendood en nogmaals wiegendood maar zonder enig probleem in de zwangerschap. Op de vraag welke mechanismen daarbij een rol spelen, blijven de auteurs het antwoord schuldig. Wèl is nu duidelijk dat er van de ene op de andere zwangerschap, of door het zwanger zijn zelf, bij sommige moeders biologische processen op gang komen in de baarmoeder die de foetus ongunstig beïnvloeden. Zeer waarschijnlijk verloopt daardoor ook de zwangerschap die volgt op een wiegendood niet goed – en is er kans op weer een wiegendood.

Dit zijn correlatieve bevindingen: 'als dit, dan dat'. Méér niet. Ze maken de lezer weinig wijzer over de processen die zich afspelen *tussen* 'dit' en 'dat'. Er zijn aanwijzingen gevonden voor ongunstige fysiologische processen die bij sommige vrouwen door zwangerschap worden op gang gebracht, maar de precieze oorzaak daarvan, en van wiegendood, is nog niet duidelijk. Ook weet men nog niet hoe precies een eerste wiegendood leidt tot een tweede, en ook niet hoe vroeggeboorte bij het ene kind leidt tot wiegendood bij het volgende.

V - Algemene conclusies

Het belang van dit artikel voor ouderbegeleiders is de informatie dat één wiegendood niet zelden leidt tot een volgende, èn de bevinding dat het percentage

gevallen van 'niet-natuurlijke' wiegendood zéér klein is. Wantrouwig speculeren over één, twee, drie keer wiegendood in hetzelfde gezin hoeft niet meer. De gegevens van Smith e.a. betreffen slechts een kleine groep van alle vermoede gevallen van MBPS, en alert zijn blijft geboden bij MBPS-achtig gedrag van een ouder. Het soort mishandeling dat we daarmee bedoelen, komt wel degelijk voor. Tegelijk echter stellen Smith e.a. de veronderstelde link tussen SIDS en MBPS aan de kaak als het zoveelste voorbeeld van het bijna *a priori* aannemen dat ouders wel debet zullen zijn aan een kinderprobleem dat niet op andere wijze verklaard kan worden: autisme heette te worden veroorzaakt door ijskastmoeders; schizofrenie door schizofrenogene moeders; anorexie door ouders die de autonomie van hun kind beknotten; en delinquentie is altijd en overal en steeds weer de schuld van luie of slordige ouders. Het zijn aannames van even zovele gemakzuchtige deskundigen. Zij vergeten dat de eigen vakkennis nog talloze lacunes vertoont – zoals tot voor kort aangaande SIDS – en werpen zich op als ouderdeskundige op momenten dat zij als kinderdeskundige met lege handen staan. Ook zijn enkele gevallen beschreven, zowel door de Mothers Against Munchausen by Proxy Allegations als bijvoorbeeld in het Nederlandse boekje van Vastenhout (2005), van artsen die bij een vermoeden van wat misschien kindermishandeling zou kunnen zijn, zozeer daarop gefocust raken dat ze vergeten het kind adequaat te behandelen – met soms een onnodige dood tot gevolg. Het is daarom interessant dat in Engeland een medicus voortaan uitsluitend voor zaken die zijn kerndeskundigheid betreffen mag fungeren als getuigedkundige. Kinderartsen getuigen dus níet over ouders, maar over kinderen en botbreuken en veilige wiegen.

Noot

Vastenhout, A. (2005). *Het verlies van mijn kind*. Uitgeverij Hoogland en Van Klaveren.